

De uitdagingen
van het
AVROTROS
Vrijdagconcert
in coronatijd

Sudoku, uurkoersen en covidversies

Voor het publiek is het simpel. Je houdt afstand, mag met meer of minder mensen naar binnen, of helemaal niet. Voor een orkest, een koor, een zaal, een programmeur of een ensemble is deze coronatijd een heel ander verhaal, zo blijkt bij een blik achter de schermen bij het AVROTROS Vrijdagconcert. Wat zijn de uitdagingen, de frustraties, de lessen en toch ook de goede zaken van een tijd waarin op de concertpodia en achter de schermen veel niet kan en nog meer niet mag?

Tekst Paul Janssen

Foto's Esther de Bruijn, Elvin Boer, Marco Borggreve, Juri Hiensch, Foppe Schut, Michiel Ton

Ik heb dit nog nooit eerder meegemaakt', verzucht Hans van den Boom. De Radio 4-presentator praat onder andere op de vrijdagavond het AVROTROS Vrijdagconcert aan elkaar en heeft te maken met een geheel nieuwe routine. 'Normaal ben ik afhankelijk van de timing van dirigenten en solisten, maar tijdens concerten in een lege zaal bepaal ik zelf wanneer we weer gaan beginnen. Heel fijn voor een machtswellusteling als ik'. Hij zegt het met een zuur lachje. 'Het klinkt als een voordeel, maar het is niet echt leuk, al ben ik blij dat we nog steeds met live muziek werken. Muziek in de zaal geeft toch iets extra's,

maar die lege zalen van de afgelopen periode zijn ook voor mij totaal nieuw. Verder hoor je mij niet klagen hoor. Ook op de radio niet. Men zit thuis niet te wachten op allerhande coronaellende. De concertproductie is één verhaal, maar op de radio moet het vooral leuk zijn. De luisteraar hoeft niet doorlopend te weten dat de programmeurs en de musici het in deze tijd veel moeilijker hebben dan een radiopresentator.'

Spookachtig

'Het zijn barre tijden met veel verliezen en veel programma's die niet doorgaan, maar er is berusting', verzucht Astrid in 't Veld, al decennialang programmeur van het

Vrijdagconcert. 'En we hebben ondanks het niet in de oorspronkelijke vorm doorgaan van geplande concerten, zoals het grootse oratorium *De Oorlog* van Peter Benoit, mooie dingen kunnen doen.' In 't Veld refereert onder andere aan The Crazy Project, de bijzondere registratie van *Shaker Loops* van John Adams en *Blauwbaards Burcht* van Béla Bartók op 3 juli in een leeg TivoliVredenburg die nog steeds op YouTube te bewonderen is. 'Het publiek wilde vanaf het begin van de coronacrisis dolgraag komen, maar er is iedere keer weer een teruggang in de mogelijkheden die we hebben. Eerst was er 1,5 meter afstand en een maximum van 250 personen, toen de gedeeltelijke lockdown met maar dertig mensen op het podium en in de zaal en toen moesten we, net als in het allereerste begin, weer helemaal dicht... Laatst zat ik tijdens een Vrijdagconcert alleen in de zaal met twee collega's. Dat is enorm spookachtig.'

Hans van den Boom

Programmeren is een soort sudoku geworden.

Noa Wildschut, artist-in-residence in seizoen 2020-2021

Sudoku

Toch benadrukt In 't Veld ook de goede zaken van deze tijd. 'We zijn ons weer heel bewust van de geweldige concerten die we elke week kunnen organiseren en van de schoonheid van alles. Ik heb voor het eerst sinds veertig jaar weken meegemaakt zonder concerten. Dat brengt de bewustwording dat concerten broodnodig zijn voor de verbinding van mensen, dat wat wij doen in een veel bredere context zin heeft. Daar staan we vaak te weinig bij stil.' Volgens de programmeur van het AVROTROS Vrijdagconcert is er juist daarom een enorme motivatie, ook onder de musici, al 'is het een heel andere manier van werken dan we gewend zijn.' 'We hebben een groot koor en een groot orkest tot onze beschikking, daar hebben we in de seizoenplanning uitgebreid gebruik van gemaakt. Omdat we nu ook op het podium anderhalve meter afstand moeten houden en er een limiet is gesteld aan het aantal mensen dat op het podium mag, moet alles nu op het laatste moment aangepast worden.'

Janneke Slokkers, de huidige manager artistieke zaken van het Radio Filharmonisch Orkest en het Groot Omroepkoor, weet daar alles van. 'Ik spreek Astrid dagelijks', zo schetst ze de intensiteit van de huidige situatie. 'We moeten met van alles rekening houden, zoals bijvoorbeeld het beperken van het aantal changemen-ten. Een collega zei al: programmeren is een soort sudoku geworden. Het heeft soms meer met poppetjes tellen te maken dan met artistieke keuzes. Al blijft de artistieke kwaliteit, naast de gezondheid van de musici, natuurlijk het belangrijkste. Waar we normaal jaren vooruit kijken, proberen we nu steeds drie maanden vooruit te plannen. Maar dat is voor bijvoorbeeld de bibliothecarissen weer een ramp. Vooral als er minder bekend repertoire op het programma staat. Zij moeten ervoor zorgen dat alle partituren er op tijd zijn. En ook op deze termijn verandert er vaak nog veel op het laatste moment. We werken op dit moment niet eens met dagkoersen, maar met uurkoersen... Dat is ongekend voor de klassieke

muziekwereld waarin we gewend zijn jaren vooruit te plannen.'

Radio-uitzending

Inmiddels is men ook bij het AVROTROS Vrijdagconcert zeer bedreven in het snel handelen en plannen. 'We hebben voor het Klassieke Top 400-concert zelfs in 48 uur iets heel nieuws neergezet', zegt Slokkers. 'Wat mede te danken is aan de flexibiliteit van solisten en dirigenten. Dat is het voordeel van deze tijd: de crisis is wereldwijd, dus men denkt overal mee, al zou ik nu niet graag in de schoenen van een directeur van een impresariaat staan die doorlopend met afzeggingen te maken heeft...' '...omdat veel internationale solisten en dirigenten niet mogen reizen en vervangen moeten worden', vult In 't Veld aan. 'Wij hebben inmiddels een aparte medewerker die de hele dag bezig is met het bijhouden van de regelingen. Dat is nodig: wat de ene dag nog mag, kan de volgende dag niet meer. En dat niet alleen in Nederland, maar ook internationaal. Het is echt een hele nieuwe wereld waarin we terecht zijn gekomen.'

Wat dat aangaat mogen we ons als omroepensembles erg gelukkig prijzen', gaat Slokkers verder. 'We hebben door onze relatie met de Publieke Omroep en de functie voor de concertseries van de AVROTROS en de NTR nog geen enkel concert helemaal af hoeven zeggen. Ook

'Het is meegaan op de golven en doorgaan',

Astrid in 't Veld, programmeur AVROTROS Vrijdagconcert

de musici hebben die 'wat kan er nog wél'-houding. En dan is het een luxe dat je zonder publiek toch kunt spelen omdat er een live radio-uitzending aan gekoppeld is.' 'Dat is de belangrijkste reden dat we alles door hebben kunnen laten gaan', zegt In 't Veld aan. 'Al is het veelal niet het oorspronkelijke programma dat klinkt. Zo zou de Nederlandse Bachvereniging op 11 december de cantates 1, 2, 3 en 6 van Bachs *Weihnachts-Oratorium* uitvoeren. We weten nu al dat dit niet past binnen de huidige coronaregels en dat er een alternatief zal klinken.'

Covidversie

Dat programma was en is een van de zorgenkinderen van Willemijn Mooij, directeur van de Nederlandse Bachvereniging die los van het AVROTROS Vrijdagconcert ook zelf veelvuldig concerten organiseert. 'We hadden het programma al teruggebracht naar alleen de cantates 1, 2 en 3 die we ook wilden opnemen voor onze All of Bach-site. Daar hadden we vijfendertig musici voor nodig en een crew van nog eens tien personen. Dat was tegen de regels van het Muziekcentrum van de Omroep waar op dit moment maar dertig mensen voor een productie aanwezig mogen zijn. Bovendien was er voor mij een onbalans tussen vijfendertig musici inschakelen voor een publiek van dertig personen. Dat geeft geen goed signaal. Daarom heeft artistiek leider Shunske Sato nu een mini-Weihnachts-Oratorium samengesteld met delen uit Bachs *Weihnachts-Oratorium* en stukken van andere componisten zoals Telemann, Schütz en Corelli, uitgevoerd door een veel kleiner ensemble. Een soort covid-versie van Bachs meesterwerk die we helemaal zonder ingevlogen solisten met onze eigen mensen uit kunnen voeren. En als er tegen die tijd niet gezongen mag worden op het podium, hebben we nog een instrumentaal programma achter de hand. Dat is wat ons werk nu is', verzucht Mooij. Het werken aan de seizoenbrochure voor het komend seizoen heeft ze daarom nog maar even gelaten. 'Er is zoveel onzeker nu; er komt van ons rond 1 maart nog

De uitdagingen van de nieuwe chef-dirigent Benjamin Goodson

'Door pure wilskracht' blijven we met het Groot Omroepkoor flexibel'

'In de twee jaar dat ik mij kon voorbereiden op de functie van chef-dirigent van het Groot Omroepkoor heb ik aan veel gedacht, maar niet aan een wereldwijde pandemie', zegt Benjamin Goodson luchtig op de vraag hoe het voelt dat het feestelijke inauguratieconcert op 27 november in het AVROTROS Vrijdagconcert heel anders en veel bescheidener van opzet wordt dan oorspronkelijk gepland, maar wel prachtig. 'We zitten nu, net als alle kunstorganisaties die bestaan om mensen te verbinden en publiek te emotioneren en te inspireren, in een heel uitdagende tijd. We hebben strikte protocollen moeten ontwikkelen om veilig te kunnen werken en ik ben buitengewoon trots op wat het koor en het hele team erachter bereikt hebben. Door pure wilskracht blijven we flexibel en kunnen we optreden, met nieuwe programma's maar met hetzelfde doel om klassieke muziek te brengen op het hoogste niveau voor het grootst mogelijke publiek. Dat is veel belangrijker dan een inauguratieconcert.'

Afstand

Goodson was ook veel meer bezig om antwoorden te vinden op zo'n gegeven als zingen op anderhalve meter afstand van elkaar. 'Het maakt zaken veel moeilijker. Het is lastiger voor de koorleden om elkaar te horen op die afstand, wat betekent dat het moeilijker is om alles ritmisch gelijk te krijgen, vooral in snelle muziek. Aan de andere kant is het zo dat koorleden ontdekt hebben dat ze zichzelf beter kunnen horen. Ze genieten van het gevoel een individuele stem te zijn en toch een deel van het geheel.'

Ook de doorlopend veranderende programma's geven Goodson veel hoofdbrekens. 'Er is echt geen short cut voor simpelweg studeren als het gaat om nieuwe partituren. Ik heb dus niet veel tijd om te slapen... Het is mijn grootste uitdaging van de afgelopen maanden. Iedere keer als er strengere restricties komen, of als ze juist worden versoepeld, moeten de concertprogramma's aangepast worden aan het toegestane aantal musici op het podium. Ik heb mij nog nooit zo snel zo veel nieuwe muziek eigen gemaakt als in de afgelopen maanden. Het is buitengewoon uitdagend om zo flexibel te moeten zijn. Normaliter plannen we jaren vooruit, maar onlangs, toen de repetities erg goed gingen, besloot ik op het laatste moment wat stukken toe te voegen aan een programma dat we een paar dagen later al uit moesten voeren. Dat had ik anders nooit gedaan.'

Dankbaarheid

En er zijn voor Goodson meer positieve aspecten aan deze tijd. 'Ik zou als chef-dirigent tachtig dagen per seizoen met het koor gaan werken. Nu, in deze tijd van crisis, ben ik sinds augustus bijna non-stop bij het koor betrokken. Het is een fantastische manier om het koor te leren kennen. Bovendien hebben alle uitdagingen van deze tijd ons als koor verenigd; we hebben een gemeenschappelijk doel. Ik ben er van overtuigd dat we uit deze vreemde en ook moeilijke tijd in de historie van het Groot Omroepkoor komen met meer perspectief en met een hernieuwd gevoel van dankbaarheid voor het feit dat we samen muziek mogen maken.' ●

De publieksuitdagingen van TivoliVredenburg

‘Omgekeerde marketing’

Met een beetje propen kunnen er in de Grote Zaal van TivoliVredenburg zo'n zeventienhonderd bezoekers. Als er opeens minder dan de helft daarvan, of tweehonderdvijftig of slechts dertig man naar binnen mag, levert dat een groot probleem op. Vooral als voor een klassieke concertserie als het AVROTROS Vrijdagconcert het merendeel van de kaarten al aan het begin van het seizoen via abonnementen verkocht is. Wat voor criteria hanteer je? Hoe benader je het publiek? Allemaal nieuwe uitdagingen die in de gangbare marketingboeken nog niet voorkomen. Charlotte Waskowskij, marketingmedewerker van TivoliVredenburg, weet er alles van.

‘Het gekke is dat we de afgelopen maanden de zaal niet vol maar leger moesten krijgen’, schetst Charlotte Waskowskij haar werkzaamheden van de afgelopen maanden. ‘We moesten ‘omgekeerde marketing’ bedrijven, zoals het op de afdeling wat gek-scherend wordt genoemd.’

Het is een lichtvoetige omgang met een operatie die zijn weerga niet kent. Breng het publiek dat al een kaartje heeft via een abonnement maar eens terug van zevenhonderd naar dertig. ‘Toen we net na de zomer de maximale capaciteit met in achtneming van de anderhalve meter afstand tussen de bezoekers konden benutten, kwamen we bij het Vrijdagconcert een heel eind met de reeds verkochte kaarten. Vooral omdat we al snel uitgingen van twee concerten per avond. Al was dat ook heel veel werk voor de afdeling kaartverkoop. Iedereen had bij het kopen van het abonnement een vaste stoel gekregen, dat moest allemaal handmatig herplaatst worden.’

Ontheffing

En daarna was het aan de marketingafdeling om de bezoekers te vertellen dat ze op een andere aanvangstijd verwacht werden, een andere stoel kregen en in veel gevallen ook nog een heel ander programma. ‘Dat is best spannend’, zegt Waskowskij bij wijze van understatement. ‘Het was een hele opluchting toen bij het openingsconcert van de serie op 11 september alle mensen binnenkwamen en de goede stoel vonden.’ Voor het concert van 2 oktober was het

scenario alweer anders. Het maximaal toegestane aantal bezoekers ging terug naar dertig, al had TivoliVredenburg toen nog even ontheffing: er mochten tweehonderdvijftig mensen naar binnen. ‘Er waren al driehonderdvijftig kaarten verkocht. Opeens moesten we binnen één dag zorgen dat er maar tweehonderdvijftig mensen zouden komen. We hebben bezoekers gevraagd of ze het nog wel zagen zitten om op dat moment naar een concert te gaan, en verder hebben we het resterende aantal – met tegenzin – uitgeloot via ons systeem.’

Radio

Inmiddels zijn er ook bij het AVROTROS Vrijdagconcert wederom maximaal dertig bezoekers toegestaan. ‘Dat geldt dus ook voor concerten waar 500, 600 of, zoals voor het Weihnachts-Oratorium, zelfs 1000 kaarten voor verkocht waren. Wanneer er maar 1 concert wordt gegeven, kiezen we ervoor zonder publiek te spelen; het is onmogelijk om te kiezen. Soms worden toch meerdere concerten gespeeld en kunnen we loten wie aanwezig mag zijn. Gelukkig kunnen via NPO Radio 4 wel heel veel mensen luisteren en worden sommige concerten via een stream op Facebook gedeeld met onze vaste volgers. En wie uitgeloot wordt, of meteen al teleurgesteld omdat publiek helemaal niet toegelaten wordt, hoeft zich geen enkele zorgen te maken. ‘Mensen krijgen automatisch hun geld terug. In het begin was dat een enorme administratie, maar inmiddels gaat dat heel snel. Ondertussen zijn er steeds meer mensen die hun geld helemaal niet terug willen. Dat is niet vanzelfsprekend, maar wel typisch iets voor het publiek dat op klassieke concerten afkomt. Men mailt of belt dat het geld toch al lang uitgegeven is en dat wij het in de culturele sector in deze tijd beter kunnen gebruiken. Dat vind ik echt hartverwarmend.’ ●

Koorrepetitie met anderhalve meteropstelling

geen brochure voor het nieuwe seizoen. Ook hebben we al de beslissing moeten nemen dat we komend voorjaar geen *Matthäus-Passion* programmeren, maar alleen de kleiner bezette *Johannes-Passion*. Geen gemakkelijk besluit, want ook dit jaar ging de *Matthäus-Passion* al niet door. Mooij heeft alle producties tot de zomer 2021 al afgestemd op de coronaregels. ‘Ondertussen hopen we dat het er vanaf september 2021 weer enigszins normaal aan toe gaat. We bestaan dan honderd jaar en hebben een bijzonder seizoen in petto dat afgestemd is op de normale publieksgrootte. Bij de huidige lage publieksaantallen wordt het lastig en vooral heel kostbaar om al onze plannen uit te voeren.’

Schizofreen

Voor Astrid in 't Veld en Janneke Slokkers gaan de voorbereidingen voor de brochure en de programmering van volgend seizoen wel gewoon door. ‘Dat concertzalen en kleinere ensembles die deels afhankelijk zijn van eigen kaartverkoop op veilig spelen, snap ik’, zegt In 't Veld. ‘Omdat wij een radioprogramma maken, zitten wij in een andere situatie. Bovendien waren we twee jaar geleden al bezig met de planning voor komend seizoen. We willen nu niet opeens al zeggen: dat gaan we helemaal anders doen.’

‘Ik had 1 oktober een deadline voor de planning van de beschikbaarheid van het orkest en het koor voor de verschillende omroepen in het seizoen 2023-2024’, verklaart Slokkers het lastige parket waar programmeurs en orkestmanagers in deze tijd in zitten. ‘En ondertussen ben ik volop met seizoen 2021-2022 bezig, terwijl we bij wijze van spreken niet eens weten hoeveel mensen er vanavond op het podium mogen staan. Dat is behoorlijk schizofreen. Maar we gaan gewoon door met plannen alsof er geen corona is. Daarom komt de brochure dit voorjaar hooguit wat later uit alsof er niets aan de hand is en rekenen we op de mogelijkheid van een normale kaartverkoop.’

Crisismanager

‘Het is meegaan op de golven en doorgaan’, vat In 't Veld de situatie samen. ‘Ik kijk nog niet naar alternatieven voor perioden waarover nog geen maatregelen

"Het is klote, corona is klote... Maar verder zijn we best optimistisch."

De Nederlandse Bachvereniging o.l.v. Jos van Veldhoven

len gelden. We hebben een geweldige combinatie van koor en orkest. Dat is onze bestaansgrond, daar mag je niet aan tornen. Dus dat ga ik niet zomaar reduceren tot kamerorkest. Bovendien bestaan koor en orkest uit individuele musici. Dat moeten we niet vergeten. Voor mij is thuiswerken niet zo erg, maar voor musici is dat heel anders. Die horen op een podium. De psychologische stressfactor is in deze tijd toch al niet te onderschatten. ‘Ik voel mij soms meer een crisismanager’, beaamt Slokkers. ‘Koor en orkest vormen een afspiegeling van de maatschappij. Er zitten musici tussen die schouderophalend door de coronatijd gaan, mensen met enorme angsten en alles daar tussen in. We hebben ontzettend strenge protocollen, van het dragen van mondkapjes als je van je podiumstoel afgaat tot ingekorte repetitietijden zodat we regelmatig kunnen ventileren, en we hebben sinds maart ook geen enkele besmetting meegemaakt. Maar als iemand niet wil spelen, dan kan dat en vragen we een collega of een remplaçant. We willen dat iedereen zich veilig voelt.’

Luisterend oor

Volgens Slokkers is er een kleine groep die niet wil spelen of zingen omdat ze ook mantelzorger zijn of een partner in de zorg hebben bijvoorbeeld. ‘Daar moet je

een luisterend oor voor hebben. Net als voor alle teleurstellingen die in deze tijd passeren. Het is het jubileumseizoen van het koor en het orkest. We bestaan 75 jaar. We hebben in september een weliswaar redelijk goed doch aangepast jubileumweekend gehad, maar de presentatie van de jubileum-cd's van koor en orkest is niet doorgegaan. Dat is verdrietig. ‘Het is wat het is’, weerspiegelt Slokkers de berusting die ook bij In 't Veld heerst. ‘Als mensen emotioneel worden omdat zaken niet doorgaan, zeg ik ook gewoon: het is klote, corona is klote... Maar verder zijn we best optimistisch.’ ●

Het AVROTROS Vrijdagconcert wordt elke vrijdag van 20.00 tot 22.30 uur rechtstreeks uitgezonden op NPO Radio 4. Terugluisteren kan via www.nporadio4.nl Meer informatie: www.avrotrosvrijdagconcert.nl

